

B E S Z É D

MELYET

AZ 1870/71-ik ÉVI TANSZAKNAK

A MAGYAR KIR. EGYETEMNÉL

OCTOBER 6-án TÖRTÉNT

ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSAKOR

AZ EGYETEM NAGY DISZTERMÉBEN

MONDOTT

DR. RUPP NÉP. JÁNOS,

kir. tanácsos, orvostudor, az államorvostan s orvosi rendészet, ny. r. tanára; az orsz.
közegészségügyi tanács másodelnöke, több tud. egyeslet tagja sat. mint az orvos-seb-
szikar e. i. Dékánja.

BUDÁN,

A MAGYAR KIR. TUDOM. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBÓL.

1870.

B E S E D

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

Tisztelt akadémiai polgárok!

Hogy a téren, melyen működni akarunk, sikert érjünk, mindenek előtt hivatásunkat kell ismernünk: hivatásunkat, melyet testi és lelki tulajdonságainknál fogva a természet tűzött elénkbe, és hivatásunkat, melyet szabad akarattal választottunk magunknak a célból, hogy mint a társadalomnak tagjai mi is közreműködhessünk azon feladatok megoldásában, melyek közösek az állammal.

A hivatás, melyet Önök tisztelt akadémiai polgárok maguknak választottak abban áll, hogy egyetemi idejük czélszerű felhasználása által magukban az egyént, t. i. a magasabb emberit, és a polgárt, azaz a társaság tagját úgy kiképezzék, hogy mint az értelmiségnek majdani elite-je mindkét irányban hangadói lehessenek a társadalomnak: mert kik lehetnének az államban erre inkább hivatva, mint kik módszeres törekvéssel igyekszenek sajátjokká tenni azt, mi a társadalomban egyik fő-hatalom: a tudományt, és amiben ez végelemzésben culminál: az értelmiséget.

Midőn pedig itt az idő czélszerű felhasználását említem, legközelebb azon kérdés merül fel: mivel és mint foglalkodjék az akadémiai polgár, hogy az említett kettős czélt minél szerencsésben elérje.

Mindenek előtt foglalkodjék azon tantárgyak szorgalmas tanulmányozásával, a melyekbeni jártasságra neki jövő polgári hivatásában szüksége leend. Ennél fogva az

ifjunak midőn az első lépést teszi csarnokainkba, hivatására nézve már tisztában kell lennie magával. E tekintetben nem ritkán tapasztaljuk, hogy ifjaink nem eléggé komolyan vetnek számot magukkal, mielőtt az egyetemre lépnek.

Arra, hogy jövő életpályánk iránt eligazodhassunk, valamint minden egyébben az önismeret a döntő, ez engedi csak azon életirányt felismernünk, melyre testi s lelki képességeink és természeti hajlamainknál fogva leginkább hivatva vagyunk, az önismeret képesít bennünket egyszersmind azon eszközök felismerésére és illő felhasználására is, melyeket alkalmaznunk kell, hogy hivatásunknak megfelelhessünk.

Igen is: ismerd magadat! ez a görög bölcs-életphilosophiájának első tétele. — Igen, ha az oly könnyű, ha az nem a legnehezebb volna. Másokat képesek vagyunk tisztán észlelni, elfogulatlanul, tárgyilagosan megítélni, magunknak kevesbé vagy inkább hű képet formálni hajlamaik, cselekvési módjuk, erényeik és gyöngéikről: s idővel, midőn a tapasztalás mind több adatot nyújt az ítéletnek, összes jellemökről. Hányszor — hogy csak az állásválasztásra vonatkozó önelhatározást vegyük fel, — hányszor nem látja be más, mely működési szakra, mely életmódra alkalmasb valaki annál, melyet választott, vagy melybe, — ha arra például szülők, környezet, idegen tanács alkalmi okok által indíttatott, — ekkép külsőleg mintegy bele vitétt. Hány esetben van tehát a fiatal embernek teljes külső és belső szabadsága ép azon irányt választania, melyre természeti adományainak mivolta által valóban hivatva van? Külső — mert többnyire a szülék vagy gyámok határozzák meg, kivált hol több gyermek van egy családban, ki mi legyen, s e szerint intézik már jó korán a növendék

tanulmányait — ; belső, mert erre kétségtelenül már némi körisméje kívántatik a szaktudományoknak és képességeknek, melyet ifjaink ritka esetben nyernek elég korán, de még inkább önismeret kell, hova nemcsak minden hajlamaink világos felérzése, hanem mind lelki képességeink egy vagy más szakra hivatásának, mind testi mivoltunknak is hasonló irányban kellő tárgyilagos felfogása kívántatik.

S ki várhatná ezt a legnehezebb nemét az ismeretnek már a gyenge ifjutól? Itt tehát a környezeté s az előkészítő iskoláké az első irányadás kötelessége.

Hány szüle, vagy kiknek hivatásuk a gyermek jövőjét előkészíteni, járnak el lelkiismeretes, komoly és — mi fő — a gyermeknek hajlamaira és képességeire ügyelő gonddal az első lépések intézésénél? hányszor nem a maga szakját octroyálja az apa a fiára, ki sokszor más szakban kitűnhetett volna? nem mindig sikerül ez, mint a természetvizsgáló Saussur-ok és Meckel-ek, az orvos Hildenbrandok vagy Frankok, a bölcész Fichtéknél, kik a nélkül is, hogy atyjáik vagy rokonaik természettudósok és bölcészek voltak volna, lelkük benszületett irányuknál fogva voltak már kétségtelenül azon pályára hivatva, melyen jeleskedtek: de azokká lettek volna-e ha — kik életszakmaik határozására befolytak, itt jogászt, ott papot kívántak volna erőnek erejével képezni fiaikból? — Igen is roppant azon felelősség, mely e részben az ifju első vezetőire nehezedik: mert ettől függ nemcsak kinek-kinek mint a társadalom egykori tagjának minél alkalmasb volta, hanem erős egyéniségeknél ezek egykori boldogsága is! Mi lett volna Kisfaludy Sándor és Berzsenyiből, lettek volna-e oly nagy költők és nemzetök oly nemes mívelői és ébresztői, ha engedve atyáik kényszerének, Verböczinek hódolnak vala meg; Révay nem kevesbbé lett nagy mint szerzetes

is, mint lett önlelke ereje által, de boldogtalan, Ányos pedig áldozata is azon hivatásnak, melybe szülői — vagy jó tanács hiánya miatt tán a viszonyok — által sodortatott.

Az első gondviselők szent kötelessége tehát mindenkép kiismerni már a gyermek lelki irányát és e szerint — mellőzésével minden külső tekintetnek, — vezetni azt; s hol e gond, e bölcsesség hiányzik, az előkészítő iskoláé s ennek tanáraié azon mindenképpen felett szép hivatás, az ifjunak életpályája választásában irányt adni. — Boldog, kinek gymnasiumi pályája végéhez közel, a váluton, oly atyai tanácsadói jutnak tanárai közt, kik rendeltetését öntudatába hozván, ennek megválasztásánál az eligazító szövétneket meggyújtják.

Most átlép az ifju az egyetemre, s egy vagy más karba írja be nevét. Vizsgálja meg magát még egyszer komolyan nyugalommal, s vessen számot magával: bir-e azon hő szeretetével a tudománynak, melynél fogva egész élete nappalait és éjeleit a tanulásnak, a tudományos vizsgálatnak, s ezek vívmányai értékesítésének szánva, mint tudós, nemzete szellemi érdekeinek ernyedetlen kifejtője s ápolója lehessen; vagy bir-e azon fáradhatatlan tanulási vágygyal, azon gyakorlati lélektani képességgel, azon feláldozó szeretetével az ifjuságnak, s azon szellemi tehetséggel, és testi épséggel s erővel, melyekkel, ha mint nevelő vagy tanító kívánja egykor a nemzet ifjuságát, s általa a nemzet jövőjét szolgálni, mulhatlanul birnia kell? vagy bir-e azon jellemi önbizalommal, s a jog azon mély s erélyes érzetével, mely nélkül igazságos bíróság; azon emberszerető és kifelé ható tevékenységi hajlammal, mely nélkül ügyvéd; a pontos szorgalom azon mértéké-

vel, mely nélkül jó tisztviselő nem lehet? bir-e végre azon észlelő képességgel, kísérletek tételére való szenvedélylyel s azon éles ítéllettel, mely nélkül természetvizsgáló nem lesz, s azon hő emberszeretettel és sok esetben hősiességszántsággal, mely nélkül mint orvos embertársai jó nemtője nem leend soha? — Vizsgálja meg tehát magát és minden életviszonyait szorgosan, és ha akár külső akár belső indokok más utra terelik: határozza el magát még jókor: egy fél, vagy bár egész év vesztesége — bár nem is teljes vesztesége, mert látköre mégis tágult — mi ahoz képest, ha pusztán következetességből megmaradva a már megkezdett pályán, öröm és siker nélkül él le egy hosszú életet, mely más téren talán kitünővé, minden esetre boldogabbá teendette.

Hogy pedig a szak megválasztásában minél biztonságban induljon az ifju, ne mulasztja el jókor különféle szakemberekkel társalkodás és encyclopaediai munkák olvasásával készülni az egyetemre, s itt az első heteket, ha beiratkozott volna is már, czélszerűen intézett hospitatióval, s végre encyclopaediai előadások hallgatásával is vagy jókor megváltoztatni, vagy mindinkább megállapítani szakmája megválasztását.

Ha ekkép életpályájukra nézve és ezzel együtt az iránt is megállapodásra jutottak, hogy az egyetem mily karánál irassák be magukat, ezzel egyszersmind a főtárgyakat is megválasztották, melyeknek hallgatására jövő hivatásuknál fogva szükségök van. És itt alkalmam nyílik a tanulmányozásra nézve néhány szót említeni.

A rendkívüli gyors haladás, melyet a tudományok a közelebbi múlt évtizedekben tettek, azokban is az elosztási

elvet juttatták érvényre: az ugyanazon egy tudomány körébe tartozott ismeretek, melyek még nem rég az egésznek elválaszthatatlan részei gyanánt tekintettek, most már annyira kifejtettek és kibővültek, hogy az egész nagy tudományból egyes ismeretcsoporthoz kihasítottak, melyek aztán még annyi speciális tárgyra szolgáltattak elegendő anyagot.

A mit a tudományok fejlődési folyamata üdvösen így követelt, azt az egyetemek nem ignorálhatták: és így történt, hogy az egyetem tudománykarainál sok specialis tantárgy adatik elő, mi által ifjainknak megannyi alkalom nyújtatik magukat azon szakmákban különösen kiképezni, mikre jövő hivatási körükben kiválóan szükségök leendő. — Ámde nagyot tévedne, ki midőn alaposan óhajtja magát valamely szakban kimivelni, ezen most már oly sokféle elágazó specialitásokkal kezdené tanulmányozását: az ilyen a fáktól az erdőt nem látná, és megfedkezne arról, hogy valamint a test táplálására nem elég a sok tápanyagot gyomrukba felvenni, hanem hogy a sokat meg is kell tudni emésztetni, úgy a tudományok elsajátítására sem elég csak minél több ismeretet felvenni, azoknak szintén meg kell emésztetniök.

Igen uraim az akadémiai polgárnak nem elég csak ismereteket felvenni, neki eltérőleg a középtanodák tanulásmódjától, az ismereteket saját meggyőződésével identificálni is kell tudnia.

Míg az alsóbb tanodákban a szellemi kiképzetés úgy szólván az egyénnek inkább csak passiv magatartása mellett eszközöltetik, mert a növendék a tantárgyakat nem választja szabadon, s neki a szükséges ismeretek csak úgy nyújtatnak mint a gyermeknek a táplálék, s míg e szerint a fiu szellemi kiképzetésének egyik főfeltétele az enge-

delmeskedés, melylyel minden köteletségének, minden ethikai követelménynek megfelelt, — addig egészen máskép áll a dolog az akadémiai polgárral, ki felszabadulva a tanulási kényszer alól, szakjának mindig megfelelőleg ugyan, de szabadon választja a tantárgyakat, melyeket nemcsak emlékező tehetségével, hanem szabad öngondolkodás útján igyekszik magáéva tenni.

A tanulásban ő nem ismer pusztá tekintélyt, a mit tudni akar, azt előbb komoly megvizsgálás tárgyává teszi s ekkép igyekszik az önelmékedés által nyert bizonyosságot meggyőződésé emelni.

Önelmékedés által szerzett meggyőződés legyen tehát tanulmányozásaiknak jelszava és célja. De hogy az akadémiai polgár szellemi öntevékenység útján képezhesse ki magát, arra neki szellemileg önállónak, szabadnak kell lennie, mert e kettő: szellem és szabadság elválaszthatatlan együttes dolog, melynek párhuzamosságát mindenütt és mindenben feltaláljuk.

Önöktől függ már, tisztelt akadémiai polgárok! e szabadságot úgy felhasználni, hogy nemes hivatásuknak mi tökéletesebben megfeleljenek: erre pedig nem elég, hogy csak szaktudományaikat sajátítsák el, hanem mint a miveltségi osztályok tagjai rajta lesznek, hogy egyetemi idejük alatt általános miveltségre is, még pedig minél nagyobbra szert tegyenek: és azért szem előtt tartva a dolgoknak egyetemleges összefüggését, és azt, hogy minden tudomány szolgál a másiknak és viszont szolgálatot fogad attól, — szorosan vett szaktudományaikon kívül nem fogják elmulasztani oly tárgyakat is felvenni tanulmányaik körébe, melyek szakmájukkal közelebb távolabb rokonságban állva, a sajátképi szakma látkörét bővíteni képesek; s e mellett figyelemmel leendnek mindazon más tantárgyakra is,

melyekben némi avatottságot senki nem nélkülözhet, ki magasabb műveltségre tart igényt. — Mind ezeken kívül az általános műveltség után törekvő nem érheti be azzal, hogy szorgalmas tanulmányozás által mint tudós magasabb fokra vergődjék, neki a gyakorlati élet oly csodálatosan egybeszőtt viszonyainak ismerete, neki életiskola kell; és erre a társadalmi körök látogatása nyújtja az akadémiai polgárnak az alkalmas eszközt. Önök tehát a tanuló társaikból álló szűkebb körön kívül, tágabb társadalmi körökbe fognak igyekezni bejuthatni, még pedig minél műveltebbekbe, annál nagyobb üdvökre leendenek azok: mert valamilyen a gyémánt szabatos szép alakját csak gyémánt által nyerheti, úgy a minden irány felé, fejlődésben levő fiatal ember is csak jó és művelt társaságban érheti el szelleme és jelleme azon fejlődését, mely egykor nem csak a társadalom hasznos, de kedves tagjává is emelendi.

Midőn eddig nem egy mozzanatot igyekeztem kiemelni, melynek kellő méltatása az akadémiai polgárt arra képesíti, hogy majdan ne csak szakmájában, de tágabb körökben is mint az igaz, jó és szépnek derék bajnoka szerepelhessen, mulasztást követnék el, ha egy pontot érintetlenül hagynék, mely csakugyan egyik legfőbb tényező arra, hogy a mely szellemi kincseket mint akadémiai polgárok gyűjtöttek, azokat ha majdan intézetünk falait elhagyandják, teljesen értékesíthessék is: az egészségügyi viszonyokat értem, a mennyiben ezek a tudományokkal foglalkodókat befolyásozzák.

A mivel az ember minden nap és folytonosan foglalkodik — és ilyen a hivatási foglalkodás — az lehetetlen, hogy élte minden viszonyaira, tehát egészségére és élte

tartamára is a leghathatósabb befolyással ne legyen. És ez alig is gondolható másképp, ha tekintjük, hogy hivatási foglalkodásunktól függ a társadalombani állásunk, és az ez által feltételezett könnyebb nehezebb kereset, és így az életkellékeknek nagyobb kisebb erőmegfeszítéssel járó megszerzése is; — ha továbbá tekintjük, hogy a mindennapi foglalkozás szervezetünknek majd e majd ama részét, szellemi létünket majd e majd amaz irányban veszi kiválóan igénybe, mi által az egészünknek fentartására multhatlanul szükséges harmonia oly könnyen megzavartatik, ha mondom, ezeket tekintjük, könnyen át fogjuk látni, miszerint a hivatalbeli foglalkodás, a hygienicus tényezők egész nagy seregének lehet okozója, és e tényezők csoportozatának különfélesége magyarázza azon statistikailag constatatált tény, miszerint különböző hivatásu osztályoknál, különböző a betegségi hajlam és magoknak a betegségeknek gyakorisága, különböző végre az élet tartama is.

A szellemileg foglalkodóknál az elmetehetségek aránytalan igénybevétele, a szobalevegő, a sok ülés előre hajlott testtel, és ezek következtében a légzési és vérkeringési zavarok megannyi okot szolgáltatnak oly kóros állapotok támadására, melyek hosszú kézzel előkészítette ép azon életkorban mutatják szomorú következéseiket, melyben a férfinak ereje teljében kellene lennie, s melyben a társadalom érdekei előmozdításához közreműködése a legsürgősebben szükségeltetnék.

Áll ez leginkább azokra nézve, kik már kora fiatalágukban keveset gondolva az ember somaticus részével, és figyelmen kívül hagyva minden egészségtani tekintetet, gyors léptekkel siettek a szellem magasabb sphaeráiban felkeresni éltők elemeit. De minél magasabbra ragadta őket szellemök, annál mélyebbre sülyedtek bennök az

egészséget feltételező tényezők, és velők együtt maga az egészség is, nem csak testben, hanem lélekben is.

Ezt tudva, alig csodálkozhatunk, ha szellemi kitünőségeket majd a kedély kóros elhangultságában, az elme mulékony vagy tartós megzavarodásában, majd gutaütésben, köszvényben és más bajokban szenvedni halljuk: Julius Caesar, Napoleon, Wellington mulékony lelki zavaroknak voltak alávetve —; Descartes, Cromwell, Byron és más ragyogó elméjű férfiak visiokban szenvedtek, rémeket láttak —; a köszvényről már Sydenham is mondá, hogy több bölcset ölt meg mint bolondot —; a hólyag kő, ez annyira kinos betegség pedig, a tudományokkal foglalkodó nagy férfiak egész hosszú sorának keserítette meg életét: Milton, Bacon, Erasmus, Harwey, Linné, Braun, Newton, Voltair mindannyian hólyagkőben szenvedtek.

Tullépnék feladatomban határan, ha az akadémiai polgárt illető hygienicus elvek részletes fejtegetésébe bocsátkoznám, elég legyen általában arra figyelmeztetni, hogy itt is csak az önismeret vezet az üdvösnek feltalálására, azért figyeljék meg gondosan saját egyeniségüket, és rá fognak jutni arra, mit tenniök, mit hagyniök kell, hogy testök lelkök harmoniai épségben erősödjék, virágozzék.

Mit tiszta szivemből kívánva, a tanévet ezennel megnyitottnak nyilvánítom.